

LTO-Internationale melkprijsvergelijking 2009

*prezzi di latte • melkprijzen • prix du lait • molkeprizen
milch preise • milk prices • maelke priser • maidon hinnat*

COLOFON

Uitgave

LTO Nederland
Vakgroep Melkveehouderij
Postbus 29773, 2502 LT Den Haag
www.lto.nl

juli 2010

In samenwerking met

European Dairy Farmers
c/o German Agricultural Society DLG e.V.
Eschborner Landstrasse 122,
D-60489 Frankfurt a.M. Duitsland
telefoon (+ 49) 69 24 788 312
e-mail d.mirbach@dlg.org
www.dairyfarmer.net

Vormgeving omslag

Willemijn de Lint, Haarlem

Bestellingen

Het rapport en de Engelstalige versie
kunnen worden gedownload via
www.milkprices.nl of besteld worden via:
telefoon (+ 31) 79 3681506
e-mail j.a.hulst@pz.agro.nl

© Overname van tekst is toegestaan met
bronvermelding: LTO-Internationale
Melkprijsvergelijking, www.milkprices.nl

Inhoudsopgave

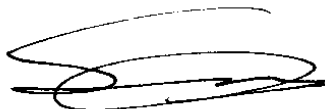
	Voorwoord	4
1.	Inleiding en leeswijzer.....	5
1.1	Inleiding	5
1.2	Leeswijzer	5
2.	Melkprijzen 2009.....	6
2.1	Melkprijsvergelijking	6
2.2	Zuivelmarkt 2009.....	8
3.	Melkprijs- en marktontwikkelingen in 2010.....	10
4.	Zuivelondernemingen en toelichting berekende melkprijzen	12
4.1	Keuze zuivelondernemingen.....	12
4.2	Toelichting berekende melkprijs per zuivelonderneming.....	12
4.3	Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten	14
Bijlage I	Kerngegevens ondernemingen.....	17
Bijlage II	Melkprijzen 1999 t/m 2009.....	23
Bijlage III	Gemiddelde koersen 2009 en 2008	24

Voorwoord

In opdracht van LTO Nederland vergelijkt sinds 2000 het Productschap Zuivel in samenwerking met de European Dairy Farmers de door toonaangevende Europese zuivelondernemingen aan de melkveehouders uitbetaalde melkprijzen. Deze LTO Internationale Melkprijzervergelijking wordt internationaal intensief gevolgd en uitstekend gewaardeerd. Maandelijks staat de meest recente informatie op de website www.milkprices.nl en in het LTO-weekblad Nieuwe Oogst. Voor u ligt nu het verslag van 2009. Hierbij dank ik iedereen die aan dit belangrijke onderzoek heeft meegewerkt.

Nadat de melkprijzervergelijking in 2008 de tot dan toe hoogste uitbetaalprijs registreerde, volgde in 2009 de laagste. Nu, halverwege 2010, is de melkprijs weer hersteld. De afgelopen twee jaar tonen het belang van goede marktanalyses en de noodzaak voor melkveehouders en hun afnemers om sneller in te spelen op de snelle marktontwikkelingen. Brussel bepaalt de melkprijs alleen nog bij uitzondering; de invloed van de volatiele wereldmarkt is sterk toegenomen. Om onze positie in keten en maatschappij te versterken is naast marktinformatie ook innovatie en kennis belangrijk. Een sterke marktpositie op basis van duurzaamheid is voorwaarde voor behoud van toekomstperspectief voor onze melkveehouders in een steeds turbulente wereld.

Ik wens u veel plezier toe bij het lezen van dit LTO Internationale Melkprijzenrapport.

Siem-Jan Schenk
Voorzitter Vakgroep Melkveehouderij LTO Nederland

1. Inleiding en leeswijzer

1.1 Inleiding

In opdracht van de vakgroep Melkveehouderij van LTO Nederland wordt maandelijks de LTO-Internationale Melkprijsvergelijking gepubliceerd (www.milkprices.nl). Dit is een vergelijking van de door grote Europese zuivelondernemingen uitbetaalde melkprijzen en gebeurt in samenwerking met de European Dairy Farmers (EDF). EDF verzamelt de melkprijsgegevens. De berekeningen worden uitgevoerd door het Productschap Zuivel (PZ).

Bij de gekozen methode wordt berekend welke prijs een melkveehouder zou ontvangen, wanneer de melk met een bepaalde samenstelling, kwaliteit en hoeveelheid geleverd zou zijn aan de verschillende zuivelondernemingen.

In dit rapport wordt uitgegaan van melk met standaard:

- 4,2% vet;
- 3,4% eiwit;
- Kiemgetal 24.999 per ml;
- Celgetal 249.999 per ml;
- Jaarleverantie van 500.000 kg.

De prijzen zijn exclusief BTW, af boerderij en inclusief nabetaling.

Benadrukt moet worden dat het géén vergelijking is van de gemiddeld uitbetaalde melkprijzen. De gemiddeld door een zuivelonderneming uitbetaalde melkprijs is afhankelijk van de werkelijke samenstelling, kwaliteit, hoeveelheid etc. van de geleverde melk. Ook kunnen op basis van de uitbetaalde melkprijzen geen conclusies worden getrokken over de prestaties van de ondernemingen. Immers, bij de beoordeling hiervan spelen veel meer factoren dan alleen de melkprijs een rol.

Na afloop van ieder kalenderjaar wordt een rapport gepresenteerd met de berekende melkprijzen voor het desbetreffende jaar. Dit jaarlijkse rapport verschijnt wanneer ook de nabetalingen over het voorgaande boek-/kalenderjaar bekend zijn en dus verwerkt kunnen worden in de berekende melkprijzen. In deze publicatie staan de berekende melkprijzen voor het kalenderjaar 2009.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staan de berekende melkprijzen in 2009 (paragraaf 2.1) gevolgd door een korte beschrijving van de ontwikkelingen op de zuivelmarkt (2.2).

Vervolgens staat in hoofdstuk 3 het verloop van de voorschotmelkprijzen in de eerste maanden van 2010, alsmede recente ontwikkelingen op de zuivelmarkt.

In hoofdstuk 4 wordt een toelichting gegeven op de keuze van de zuivelondernemingen (4.1), de melkprijsberekeningen per zuivelonderneming (4.2) en de ontwikkeling van de melkprijzen in Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten (4.3).

In de bijlagen staan enkele kerngegevens van de zuivelondernemingen (bijlage 1), de melkprijzen per zuivelonderneming van 1999 t/m 2009 (bijlage 2) en de gemiddelde koersen in 2009 en 2008 (bijlage 3).

2. Melkprijzen 2009

2.1 Melkprijvergelijking

In 2009 zijn de melkprijzen berekend van 17 Europese zuivelondernemingen. De gemiddelde, berekende melkprijs van deze ondernemingen was in 2009 € 26,92 per 100 kg standaardmelk. Dit is € 7,66 per 100 kg ofwel 22,2% lager dan in 2008.

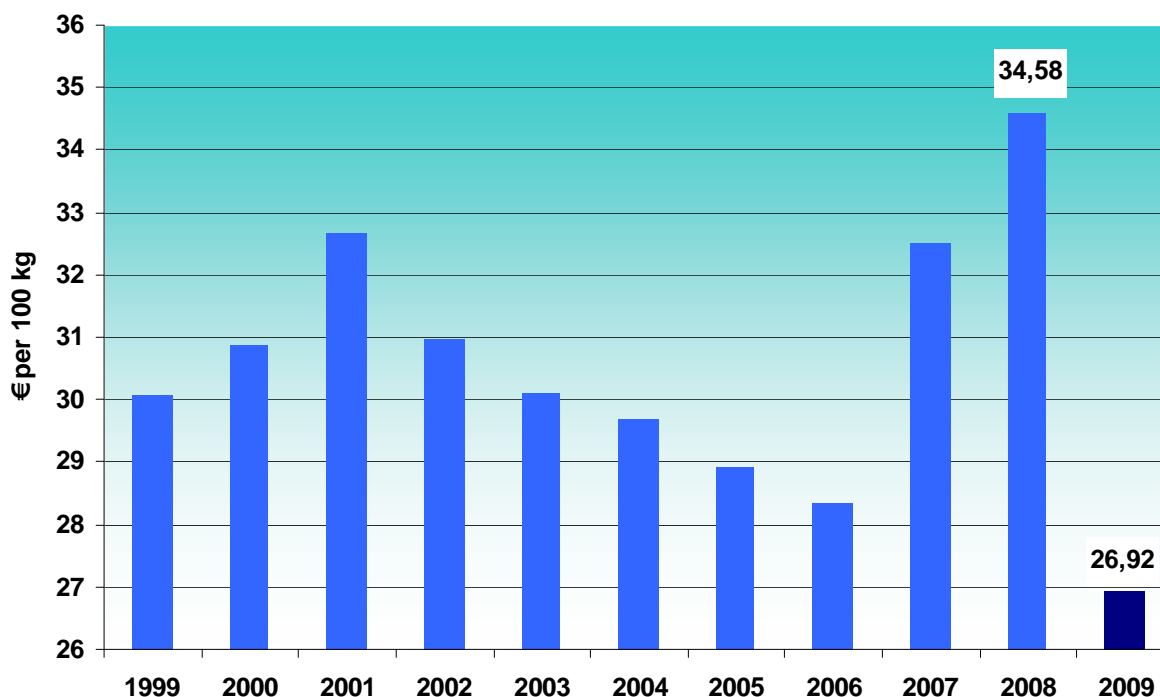
Tabel 1. Melkprijzen 2009 en 2008

In euro per 100 kg standaardmelk (exclusief BTW en inclusief nabetalingen)

	land	2009		2008		2009-2008	2009/2008	nationale valuta 1)
Hämeenlinnan O.	FI	39,52	1	44,43	1	-4,90	-11,0%	
Granarolo (Noord)	IT	34,75	2	41,05	2	-6,29	-15,3%	
Sodiaal Union	FR	29,66	3	35,58	5	-5,92	-16,6%	
Danone (Pas de Calais)	FR	29,65	4	35,91	4	-6,26	-17,4%	
Bongrain (Basse Normandië)	FR	29,58	5	35,47	6	-5,89	-16,6%	
Lactalis (Pays de la Loire)	FR	29,34	6	35,27	8	-5,93	-16,8%	
Dairy Crest (Davidstow)	UK	27,88	7	32,73	13	-4,85	-14,8%	-4,1%
Arla Foods DK	DK	27,51	8	36,42	3	-8,91	-24,5%	
FrieslandCampina	NL	26,22	9	35,36	7	-9,14	-25,8%	
Milcobel	BE	25,25	10	32,65	14	-7,40	-22,7%	
Humana Milchunion eG	DE	25,06	11	35,20	9	-10,14	-28,8%	
Alois Müller	DE	24,56	12	34,34	10	-9,79	-28,5%	
First Milk	UK	24,24	13	31,03	16	-6,79	-21,9%	-11,1%
DOC Kaas	NL	23,47	14	30,97	17	-7,50	-24,2%	
Nordmilch	DE	23,43	15	31,42	15	-7,99	-25,4%	
Kerry Agribusiness	IE	22,71	16	33,03	12	-10,32	-31,3%	
Glanbia	IE	22,67	17	33,54	11	-10,87	-32,4%	
Gemiddeld 2)		26,92		34,58		-7,66	-22,2%	
Fonterra 3)	NZ	20,75		22,75		-2,00	-8,8%	-2,5%
USA class III	US	20,24		29,37		-9,13	-31,1%	-36,4%
<p>1) Melkprijsveranderingen in nationale valuta zijn gecorrigeerd voor wisselkoerseffecten t.o.v. de euro. Voor niet- euro landen worden de maandelijkse melkprijzen omgerekend naar euro's op basis van de gemiddelde koers in de desbetreffende maand (zie bijlage 3).</p> <p>2) Vanaf januari 2008 worden de melkprijzen van het Italiaanse Granarolo berekend en gepubliceerd. Deze zijn echter niet opgenomen in het gemiddelde om de reeks van de afgelopen jaren niet te verstoren. Het gemiddelde van 2008 wijkt (iets) af van de publicatie van vorig jaar. In dat jaar was voor zowel Campina als Friesland Foods nog afzonderlijk een melkprijs opgenomen. Beide ondernemingen zijn gefuseerd tot FrieslandCampina.</p> <p>3) De berekende melkprijs 2008 van Fonterra is ten opzichte van de vorige publicatie gewijzigd van € 23,13 naar € 22,75 per 100 kg. Voor het melkprijsjaar 2007/08 is hierbij uitgegaan van een melkprijs van Fonterra van NZ\$ 7,66 per kg milk solids in plaats van de eerder gehanteerde melkprijs van NZ\$ 7,90 (zie paragraaf 4.3).</p>								

De melkprijsstijgingen in 2007 en 2008 zijn in één klap tenietgedaan door de zeer forse daling in 2009. In 2009 bereikte de gemiddelde melkprijs het laagste niveau sinds de start van de LTO Internationale Melkprijvergelijking, terwijl in 2008 nog sprake was van het hoogste niveau. Hoewel alle melkprijzen in 2009 zijn gedaald is vooral de beperkte daling en de hogere noteringen van de Britse zuivelondernemingen – vooral Dairy Crest – opvallend. Ook de Franse melkprijzen zijn in 2009 minder dan gemiddeld gedaald.

Grafiek 1. Gemiddelde melkprices 1999 t/m 2009

Melkprices 2009

De berekende melkprice van het Finse **Hämeenlinnan Osuusmeijeri** is opnieuw het hoogst. De relatief hoge melkprices in Finland – de grootste onderneming Valio betaalt een vergelijkbare melkprice - geven de indruk, dat de Finse zuivelmarkt min of meer afgeschermd is van de rest van de EU. Ondanks dat het prijsverschil met de rest van de EU in 2009 is toegenomen, lijkt hier toch verandering in te komen. Zo is begin 2009 Arla Ingmann¹ gestart met de import van (goedkopere) boerderijmelk uit Zweden. Mede hierdoor is de concurrentie op de consumptiemelkmarkt zodanig toegenomen, dat er zelfs wordt gesproken van een prijzenoorlog. Ook de import van goedkopere kaas – met name uit Polen – zet de Finse melkprices onder druk.

Het algemene beeld, dat de melkprices in Italië een stuk hoger zijn dan in de meeste EU- landen wordt bevestigd door de berekende melkprice van **Granarolo**. Italië is netto importeur van melk- en zuivelproducten. Als gevolg van deze tekortsituatie liggen de melkprices in dit land duidelijk hoger dan gemiddeld in de EU.

In **Frankrijk** is de prijsval beperkt gebleven als gevolg van de tussen de melkveehouders en industrie gemaakte afspraken over de prijsontwikkeling. Mede door het toenemende prijsverschil met andere landen wordt het overigens wel steeds moeilijker om tot overeenstemming te komen.

De **Britse** melkprices behoorden in 2008, maar met name in 2009, niet meer tot de laagste van Europa. De betere prijsvorming kwam voor een groot deel door de waardedaling van het Britse pond. Hierdoor werd de relatieve schaarste aan melk en zuivelproducten in het Verenigd Koninkrijk als gevolg van de reeds jarenlang dalende melkproductie minder snel opgevuld door extra import. Een andere factor is het relatief grote aandeel van verse melk in de Britse zuivel, waardoor de melkprices minder afhankelijk zijn van de zeer sterk gedaalde prijzen van basisproducten, zoals boter en melkpoeder.

Overigens lopen de uitbetaalde melkprices binnen het Verenigd Koninkrijk zeer uiteen. De melkprice van Dairy Crest Davidstow behoort tot de hoogste, terwijl de melkprice van First Milk tot de laagste behoort. First Milk heeft een slechtere marktpositie, doordat relatief veel van de aangevoerde melk niet in eigen fabrieken wordt verwerkt, maar wordt doorverkocht aan andere zuivelondernemingen. Daarnaast is First Milk een coöperatie, die bij de melkaanvoer minder selectief te werk gaat dan vele andere zuivelondernemingen. Door grote en dichtbij de fabrieken

¹ Het Finse bedrijf Arla Ingman is een 100% dochter van het Deens/Zweedse Arla. Alle melk van Hämeenlinnan Osuusmeijeri wordt via Arla Ingman vermarkt.

gelegen melkveebedrijven te selecteren kunnen andere, veelal private zuivelbedrijven besparen op de aanvoerkosten en daardoor ook eerder een hogere melkprijs uitbetalen.

Ondanks een hogere winst is de melkprijs van het Deens/Zweedse **Arla Foods** in 2009 fors gedaald. Behalve de wereldwijde recessie heeft Arla afgelopen jaar ook last gehad van de waardedalingen van de koersen van het Britse pond en de Zweedse kroon. Het Verenigd Koninkrijk en Zweden zijn met een aandeel van 26% respectievelijk 20% de belangrijkste afzetgebieden van Arla. Mede door recordbezuinigingen is ondanks deze tegenvallers de winst toegenomen.

Mede doordat **FrieslandCampina** haar melkprijs baseert op andere Europese zuivelondernemingen is de berekende melkprijs van deze onderneming in 2009 'gemiddeld' gedaald. Ondanks de lastige marktomstandigheden heeft de zuivelcoöperatie in 2009 wel een hogere winst behaald door de goede resultaten van haar merkproducten in Europa, Zuidoost Azië en Afrika.

Door de samenstelling van het productenassortiment (kaas) zijn de leden melkveehouders van **DOC Kaas** in 2009 net als het jaar ervoor geconfronteerd met een relatief zeer lage melkprijzen.

Ook voor **Milcobel** was 2009 een moeilijk jaar met een lage melkprijs. Wel steeg Milcobel op de ranglijst ondanks dat een groot deel van de melk verwerkt wordt tot industriële producten (melkpoeder, boter en industriële kaas) waarvan de prijzen juist het meest zijn gedaald. Hiertegenover staan echter de goede resultaten behaald bij de afzet van roomijs, een voor Milcobel belangrijk product met een omzetaandeel zo'n 25%.

De berekende melkprijs van Humana Milchunion is na 2008 ook in 2009 het hoogst van de drie **Duitse** ondernemingen. Ondanks de steeds nauwere samenwerking met Nordmilch – gezamenlijke verkoop via Nord Contor Milch en zelfs fusieplannen – verschillen de berekende melkprijzen van beide Duitse coöperaties ook in 2009 nog aanzienlijk. De private onderneming Alois Muller baseert haar melkprijs op andere Duitse ondernemingen in de regio.

De berekende melkprijzen van de **lerse** ondernemingen Glanbia en Kerry zijn in 2009 het meest gedaald en staan nu onderaan in de ranglijst. De Ierse zuivel is door hun relatief geringe thuismarkt meer dan andere landen afhankelijk van de export naar derde landen, waardoor de slechte wereldmarktsituatie zich extra liet voelen. Dit wordt nog versterkt, doordat in Ierland relatief veel de basisproducten boter en mager melkpoeder worden geproduceerd. Verder heeft de daling van het Britse pond ten opzichte van de euro een dubbel negatief effect op de Ierse melkprijzen. Enerzijds wordt hierdoor de export naar het Verenigd Koninkrijk – een belangrijk exportland – bemoeilijkt, terwijl anderzijds de import van goedkopere Noord Ierse (consumptie) melk toeneemt.

Fonterra uit Nieuw-Zeelandse zet meer dan 90% van de aangevoerde melk af op de wereldmarkt. Hierdoor geeft de berekende melkprijs van Fonterra een goede indicatie van de "wereldmarktprijs af boerderij". Omdat zuivelproducten op de wereldmarkt worden verhandeld in US dollars is de koers van de Amerikaanse dollar ten opzichte van de Nieuw-Zeelandse dollar ook een belangrijke bepalende factor voor de hoogte van de melkprijs van Fonterra. Door de daling van de waarde van de Nieuw-Zeelandse dollar in 2009 werd voor de leden - melkveehouders van Fonterra de extreme prijsdaling op de wereldmarkt gedempt.

De melkprijzen in de **Verenigde Staten** zijn in 2009 het meest gedaald. Uitgedrukt in Amerikaanse dollars was de daling meer dan 36%.

2.2 Zuivelmarkt 2009

Prijzen gaan door ongekend diep dal

In 2009 kreeg de zuivelmarkt te maken met een periode van ongekend lage prijsniveaus. De crisis in de wereldeconomie, die zich in het laatste kwartaal van 2008 al had afgetekend, drukte gedurende het grootste gedeelte van het jaar haar stempel op het marktbeeld. Het gemiddelde niveau van de Nederlandse noteringen lag voor alle basisproducten ruim onder dat van 2008. Op de wereldmarkt was de prijsval nog heftiger, met prijzen voor de diverse basisproducten die gemiddeld 20% tot 30% lager waren.

Met name in het eerste kwartaal van 2009 leidde de afgezwakte vraag in combinatie met een nog relatief ruim aanbod tot een zeer laag prijspeil. In Europa hadden de ongekend scherpe prijsdalingen in het najaar van 2008 en de groeiende onzekerheid in de markt voor de Europese Commissie al aanleiding gevormd om enkele aanvullende beheersmaatregelen te nemen. Zo werd de regeling voor particuliere opslag van boter vervroegd opengesteld (per 1 januari 2009) en werden de kwantitatieve limieten van de interventieregeling voor boter en mager melkpoeder bij uitzondering verruimd. Eind januari 2009 werden bovendien, na anderhalf jaar van afwezigheid, de exportrestituties gereactiveerd, om de interne markt wat te ontlasten.

Het zicht op openstelling van de interventie per 1 maart bracht uiteindelijk enige rust op de Europese zuivelmarkt. Hierdoor kon na maanden van wegglijden het prijsniveau langzaam stijgen richting interventiewaarde. Interventie bewees daarmee in 2009 zijn waarde als vangnet.

Het voorjaar en de zomer van 2009 kenmerkten zich vervolgens door een vrij stabiel (laag) prijsniveau. Doordat in reactie op de lage prijzen de mondiale melkproductie achterbleef, vooral in de VS en Europa, en tegelijk de koopbereidheid licht toenam, kwam de markt vanaf augustus in een opwaartse beweging. Vanaf dat moment veranderde bij marktpartijen de algemene perceptie over de richting van de markt. In Europa werd deze omslag verder gevoed door de verlenging van de mogelijkheid tot interventie.

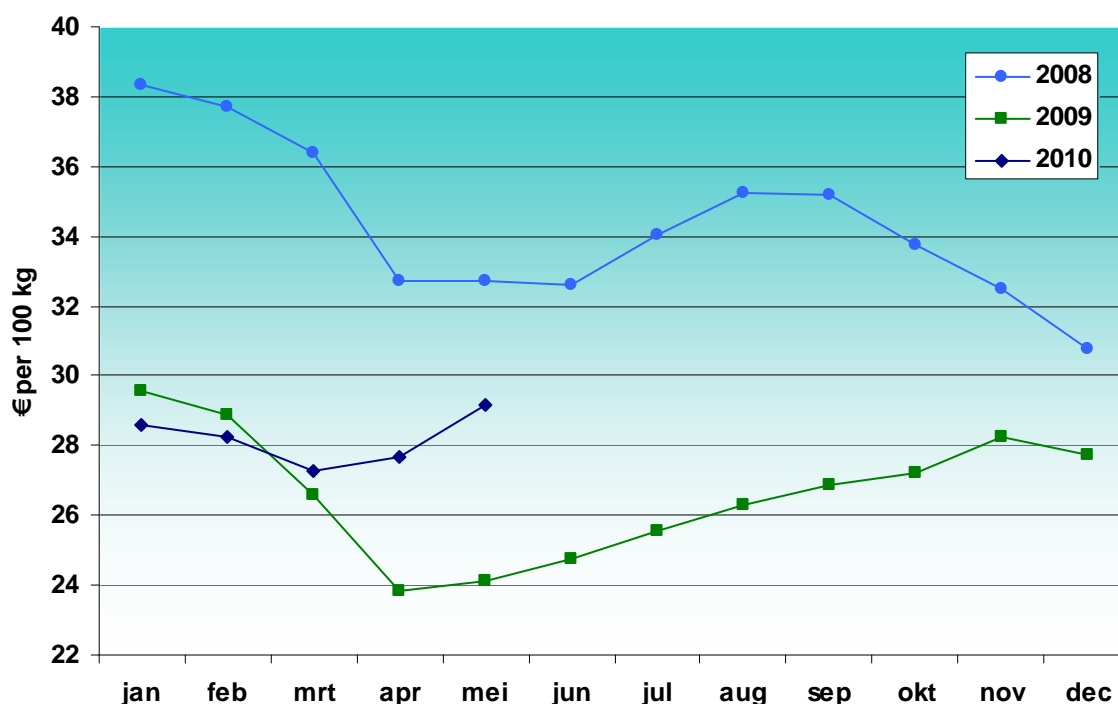
Het laatste kwartaal van 2009 kenmerkte zich zowel binnen de EU als daarbuiten door gestaag oplopende prijzen. Dit prijsherstel kwam echter met name voort uit krapte van het aanbod. Aan het einde van het jaar nam door de snelle prijsstijgingen de kwetsbaarheid van de markt toe. Bovendien temperden de wereldwijd opgebouwde voorraden de verwachtingen ten aanzien van verdere stijgingen. In de EU leidde dit in toenemende mate tot een afwachtende houding bij marktpartijen en in de loop van november tot een stabilisering van het prijsniveau. Ondertussen stegen de prijzen op de internationale markten nog even door.

Op de wereldmarkt herstelde Nieuw-Zeeland zich in 2009 sterk na een teleurstellend 2008. Het land hernam zijn leidende exportpositie. Ook Australië toonde herstel. Dit ging vooral ten koste van de Verenigde Staten, die op de internationale markten een forse stap terug moesten doen. De EU wist haar positie op de wereldmarkt nagenoeg te handhaven, vooral dankzij een sterk toegenomen export van mager melkpoeder en, in mindere mate, van kaas. De export van boter en niet-mager melkpoeder stond daarentegen onder druk.

3. Melkprijs- en marktontwikkelingen in 2010

De verbeterde marktsituatie wordt in 2010 ook geleidelijk zichtbaar in de uitbetaalde melkprijzen. In maart lag de gemiddelde melkprijs van alle ondernemingen voor het eerst boven het niveau van vorig jaar. Daarna zijn de melkprijzen in april en mei verder gestegen wat extra opvallend is, omdat in deze maanden de prijzen normaliter op het laagste niveau zitten als gevolg van het seizoenseffect. Dat de melkprijzen op dit moment goed zijn, valt af te leiden uit een vergelijking met voorgaande jaren. Zo is de berekende gemiddelde melkprijs in mei de op twee na hoogste sinds 1999. Alleen in mei 2001 en mei 2008 was de gemiddelde melkprijs hoger.

Grafiek 2. Ontwikkeling gemiddelde voorschotmelkprijzen januari 2008 t/m mei 2010

In de loop van het eerste kwartaal van 2010 kwam het gemiddelde marktprijsniveau wat onder druk te liggen als gevolg van een verwacht overschot aan melk. In april heeft de zuivelmarkt echter een sterk stijgende lijn ingezet. Door een goede vraag en een beperkt aanbod vond al het beschikbare product snel een afnemer, wat resulteerde in een enigszins gespannen marktsituatie. De forse prijsstijgingen in april weerspiegelen dit.

Zowel fundamentele factoren als de psychologie van de markt stuwden de prijzen naar een hoger niveau. Vooral bij melkvet is er op korte termijn sprake van een (tijdelijk) fysiek tekort. De beperkte voorraden bij producenten en de trend bij kopers om zich niet voor de lange termijn te willen vastleggen, dragen bij aan de prijsgevoeligheid van de markt. Daardoor kon de achterblijvende melkproductie in combinatie met de licht aantrekkende vraag tot forse prijsreacties leiden. Voor de Europese markt draagt ook de verbeterde exportpositie bij aan het positieve marktsentiment. Nu het zuidelijk halfrond het productieseizoen heeft afgesloten zonder grote voorraden, is de beschikbaarheid van zuivel vanuit Europa bepalend. Het wegzakken van de euro ten opzichte van de dollar vergroot daarbij de kansen voor Europese exporteurs om van deze seizoensmatige ontwikkeling te profiteren. Ook op de internationale markten heeft een toenemende vraag de laatste tijd tot forse prijsstijgingen geleid.

Na de hectiek van april is de zuivelmarkt in mei in rustiger vaarwater terechtgekomen. Hoewel het gemiddelde prijspeil in mei nog substantieel hoger lag dan in april zijn de forse prijsstijgingen van de afgelopen periode bij boter en melkpoeder eind mei abrupt tot stilstand gekomen. Naast de marktsituatie speelde hierbij ook mee dat de Europese Commissie had besloten om vanaf begin juni extra hoeveelheden boter en melkpoeder uit interventie beschikbaar te stellen. Kopers zijn

hierdoor afwachtend geworden en kijken uit naar de inschrijvingen op de interventiehoeveelheid.

Hoe de zuivelmarkt zich verder gaat ontwikkelen in de tweede helft van 2010 en volgende jaren is moeilijk te voorspellen. Positief is, dat gezaghebbende, internationale organisaties als de OESO en het IMF hun groeiverwachtingen voor de economie onlangs naar boven hebben bijgesteld. Tegelijkertijd lijken echter de risico's van een nieuwe economische terugslag wat te groeien, vooral vanwege de toegenomen instabiliteit in de eurozone. Noodzakelijke bezuinigingen in diverse landen kunnen de consumptieve bestedingen de komende periode onder druk zetten en daarmee een verder herstel bemoeilijken.

4. Zuivelondernemingen en toelichting berekende melkprijzen

4.1 Keuze zuivelondernemingen

Van de 17 Europese zuivelondernemingen in de melkprijzervergelijking behoren wat betreft de omzet 5 ondernemingen tot de wereld top 20. Dit zijn de **vetgedrukte** ondernemingen in tabel 2.

Tabel 2. Grootste zuivelconcerns in de wereld

	Concern	Land	Omzet (€miljard)
1	Nestlé	Zwitserland	18,6
2	Danone	Frankrijk	10,6
3	Lactalis	Frankrijk	9,1
4	FrieslandCampina	Nederland	8,0
5	Fonterra	Nieuw-Zeeland	7,3
6	Dean Foods	USA	7,0
7	Arla Foods	Denemarken/Zw.	6,2
8	Dairy Farmers of America	USA	5,8
9	Kraft Foods	USA	4,9
10	Unilever ¹	Nederland	4,6
11	Meiji Dairies	Japan	3,7
12	Saputo	Canada	3,6
13	Parmalat	Italie	3,5
14	Morinaga Milk Industry	Japan	3,5
15	Bongrain	Frankrijk	3,3
16	Mengniu	China	2,7
17	Yili	China	2,5
18	Land O'Lakes	USA	2,3
19	Bel	Frankrijk	2,2
20	Tine	Noorwegen	2,2

Bron: Rabobank International 2010 omzet 2009 + (voorgenomen) fusies en acquisities in 2010
1) schatting

Gekozen is om de melkprijzen te vergelijken van grote en regionaal verspreide Europese zuivelondernemingen. Een belangrijk criterium bij de keuze van de ondernemingen is de hoeveelheid verwerkte melk en het aandeel in de nationale melkleveranties.

4.2 Toelichting berekende melkprijs per zuivelonderneming

De Finse coöperatie **Hämeenlinnan Osuusmeijeri** heeft over 2009 net als over 2008 een nabetaling uitgekeerd van 3 cent per liter ofwel omgerekend €2,91 per 100 kg standaardmelk. Deze nabetaling is niet gecorrigeerd voor het tijdstip van uitbetaling noch voor geïnvesteerd vermogen, omdat de leden – melkveehouders voor beide een marktconforme rente vergoeding krijgen. Hoewel Hämeenlinnan Osuusmeijeri een relatief kleine onderneming is, geeft hun melkprijs een goede indicatie van de Finse melkprijs. Het grote Valio heeft volgens haar eigen jaarverslag in 2009 een melkprijs uitbetaald van 40,4 cent per liter. Dit lijkt meer dan de berekende melkprijs van Hämeenlinnan Osuusmeijeri van €39,52 per 100 kg, maar de melkprijs van Valio geldt voor iets hogere gemiddelde gehalten en is uitgedrukt in liters. Wanneer de melkprijs van Valio hiervoor wordt gecorrigeerd ligt deze lager dan die van Hämeenlinnan

Osuusmeijeri. Overigens is de melkprijs van Valio ten opzichte van vorig jaar gedaald met 14 %, terwijl de berekende melkprijs van Hämeenlinnan Osuusmeijeri is gedaald met 11%.

Granarolo hanteert in Italië voor de regio's Noord, Midden en Zuid verschillende melkprijzen. De melkprijsberekeningen zijn gebaseerd op Noord, de regio met de grootste melkproductie. Net als in Frankrijk worden in Italië afspraken gemaakt ontwikkeling van de melkprijs. De belangrijkste is de overeenkomst tussen vertegenwoordigers van de melkveehouders en industrie in de regio Lombardije, de belangrijkste zuivelregio in Italië.

Granarolo baseert haar melkprijs op een basisprijs voor melk met 3,2-3,3% eiwit en 3,6-3,75% vet met toeslagen voor extra vet- en eiwit, kwaliteit en geleverde hoeveelheid melk. In 2009 was deze basisprijs gemiddeld €28,53 per 100 liter. De berekende melkprijs in 2009 van €34,75 per 100 kg is ruim 6 euro meer als gevolg van de hogere standaardgehalten (+ €2,48), kwaliteitstoeslagen (+ €1,15) en een hoeveelheidtoeslag van €3,42. De meeste melkveehouders van Granarolo komen in tegenstelling tot het gehanteerde standaardbedrijf niet in aanmerking voor deze toeslagen. De gemiddeld uitbetaalde melkprijs is daarom aanmerkelijk lager dan de berekende melkprijs voor standaardmelk.

Op 3 juni 2009 is met hulp van de Franse Minister van Landbouw door vertegenwoordigers van de zuivelindustrie en melkveehouders een nieuw akkoord gesloten over de **Franse** melkprijzen. Afsproken werd dat de basisprijs in 2009 zal liggen tussen de €262 en €280 per 1.000 liter. Dit komt overeen met een gemiddelde daling van €57 per 1.000 liter ofwel minus 17% vergeleken met 2008.

De basisprijs geldt voor melk met 38 gram vet en 32 gram puur eiwit per liter. Afhankelijk van het aandeel industriële producten (boter en melkpoeder) mogen ondernemingen de basisprijs van €280 korten. Deze korting begint bij een aandeel van meer dan 20% en loopt op tot maximaal €18 voor ondernemingen, waarvan het productenpakket bestaat uit meer dan 40% industriële producten. Gezien deze afspraken is het niet verwonderlijk, dat de melkprijzen van de Franse ondernemingen onderling weinig afwijken zowel wat betreft de hoogte (van €29,34 Lactalis tot €29,66 Sodiaal) als de daling ten opzichte van vorig jaar (allen c.a. -17%).

Sodiaal heeft over 2009 een nabetaling gedaan van 2 euro per 1.000 liter. Deze nabetaling is verwerkt in de berekende melkprijs in tegenstelling tot de zogenaamde ASAP premie. Deze premie, die kan oplopen tot €5 per 1.000 liter, wordt uitgekeerd indien de melkveehouder vooraf een correcte voorspelling heeft gegeven van de uiteindelijk geleverde hoeveelheid melk in een bepaalde maand.

De berekende melkprijs van het Britse **Dairy Crest** heeft betrekking op melkveehouders, die via Dairy Crest Direct leveren aan de Davidstow kaasfabriek. Sinds juli 2009 zijn de melkprijzen van Dairy Crest behoudens de seizoenstoeslagen/kortingen niet gewijzigd.

Arla Foods heeft over 2009 een nabetaling uitgekeerd van omgerekend €2,84 per 100 kg (2008: €0,71). De nabetaling is 8,1% van de zogenaamde basiswaarde van de geleverde melk. De nabetaling wordt voor een deel in geld overgemaakt en voor een deel uitgekeerd in de vorm van ledencertificaten (5,1 DKK per 100 kg). De nabetaling is gecorrigeerd voor het tijdstip van uitbetaling.

Met de nabetaling is door Arla ook het saldo van seizoensheffingen en toeslagen per melkveehouder verrekend². Voor het standaardbedrijf wordt ervan uitgegaan, dat dit saldo nihil is. Van mei t/m december heeft Arla uit kostenoverwegingen de boterzuurtest achterwege gelaten en de melkprijs verhoogt als compensatie voor het wegvallen van de bijbehorende kwaliteitstoeslag.

De melkprijs van **FrieslandCampina** bestaat uit de garantieprijs en een prestatietoeslag. De garantieprijs is niet afhankelijk van het bedrijfsresultaat, maar wordt gebaseerd op de gemiddelde gewogen melkprijs van andere zuivelondernemingen in Nederland (DOC Kaas, Bel Leerdammer en CONO Kaasmakers) en omliggende landen (Milcobel in België, Arla Foods in Denemarken en het gemiddelde van 12 zuivelondernemingen in Duitsland). De prestatietoeslag is afhankelijk van de winst.

Over 2009 was de berekende garantieprijs €25,35 per 100 kg standaardmelk en de prestatietoeslag 2,12%. Aanvullend hierop is 1,327% van de garantieprijs als ledenobligaties-vast

---

² Met ingang van 2009 heeft Arla het tot en met 2007 gehanteerde systeem van seizoenstoeslagen en – heffingen opnieuw ingevoerd. Hierbij worden de seizoenstoeslagen en – heffingen niet ingehouden op het maandelijks melkgeld maar worden alleen administratief bijgehouden en wordt na afloop van het jaar het saldo verrekend.

uitgekeerd. De berekende nabetaaling inclusief de uitkering van ledenobligaties en gecorrigeerd voor het tijdstip van uitbetaling is €0,86 per 100 kg.

Naar aanleiding van het moeilijke jaar voor de Belgische melkveehouders heeft **Milcobel** de nabetaaling over 2009 vervroegd uitgekeerd. De leden - melkveehouders ontvingen in februari 2010 €0,70 per 100 liter. Gecorrigeerd voor het tijdstip van uitbetaling en omgerekend naar kilogrammen is de berekende nabetaaling €0,67 per 100 kg standaardmelk. In de berekende melkprijs van Milcobel is de zogenaamde Fedis solidariteitstoelage niet meegenomen. Na blokkades en straatacties van melkveehouders hebben de leden van Fedis, een federatie van Belgische winkels en supermarkten, gedurende een half jaar een bedrag van 14 cent voor elke liter verkochte consumptiemelk gestort in een solidariteitsfonds voor de Belgische melkveehouders. In totaal leverde dit een bedrag op van €27 mln ofwel een plus op de boerderijmelkprijs van 1,8 cent per liter extra gedurende een half jaar. Omdat deze toeslag los staat van de door Milcobel betaalde melkgelden – de zuivelondernemingen fungeerden alleen als doorgeefluik – is dit niet verwerkt in de berekende melkprijs.

Evenals voorgaande jaren is in de berekende melkprijs van **Humana Milchunion** de in november en december gedane nabetaaling van €0,65 per 100 kg met terugwerkende kracht verwerkt in de melkprijzen vanaf januari 2009. Omdat de leden – melkveehouders geen rentevergoeding krijgen over het in de onderneming geïnvesteerde vermogen van €4,40³ per 100 kg wordt de melkprijs hiervoor gecorrigeerd via een negatieve nabetaaling van €0,16 overeenkomend met het berekende renteverlies ($0,16 = 3,76\%^4$ van 4,40).

In de melkprijs van **Alois Müller** is een nabetaaling over 2009 opgenomen van €0,46 per 100 kg.

First Milk heeft in het boekjaar t/m 31 maart 2009 een verlies van gelede van £ 7,1 mln mede als gevolg van het besluit de melkprijs te ondersteunen ten koste van de algemene reserves.

Over 2009 hebben de leden – melkveehouders van **DOC Kaas** een nabetaaling ontvangen van 4% van de voorschotmelkprijs (exclusief quantum- en kwaliteitstoelagen) en is een bedrag van €0,68 per 100 kg op de ledenrekening gestort. Omdat over deze rekening een marktconforme rentevergoeding wordt uitgekeerd wordt deze storting meegenomen in de berekende nabetaaling. Gecorrigeerd voor het tijdstip van uitbetaling is de nabetaaling €1,54 per 100 kg.

Omdat **Nordmilch** gestart is met het uitkeren van een marktconforme rentevergoeding op het geïnvesteerde vermogen, is de melkprijs in tegenstelling tot voorgaande jaren hiervoor niet langer gecorrigeerd. In vorige jaren werd hiervoor een negatieve nabetaaling berekend.

De 'pijn' van de lage Ierse melkprijzen wordt voor de melkveehouders een beetje verzacht door de dividenduitkeringen van **Glanbia plc** en **Kerry Group plc**. Beide zijn beursgenoteerde ondernemingen, waarvan veel aandelen in het bezit zijn van actieve en ex- melkveehouders. Zowel op individuele basis bezitten (ex-) melkveehouders aandelen, maar ook gezamenlijk via coöperaties. Kerry Co-op Creameries limited heeft zo'n 24% van de aandelen van Kerry in bezit, terwijl Glanbia Co-operatieve Society limited 54,6% in bezit heeft. Deze dividenduitkeringen⁵ worden niet meegenomen in de berekende melkprijzen, omdat er geen directe relatie is met de geleverde melk.

Vanaf april 2009 hanteert Glanbia het zogenaamde A+B-C systeem ofwel een eiwitwaarde (A) plus een vetwaarde (B) minus kosten (C). De berekende melkprijs van Glanbia is inclusief de seizoenstoelagen van 4 cent in januari en februari en 1,5 en 5,5 cent per liter in oktober respectievelijk november.

4.3 Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten

De melkprijs van Fonterra is gebaseerd op de uitbetaling per kilogram vet en eiwit (milk solids) en het melkprijsjaar in Nieuw-Zeeland loopt van 1 juni t/m 31 mei. Omdat de melkprijzen in deze

³ Het bedrag dat de leden moeten investeren in Humana is afhankelijk van de bedrijfsomvang. Een melkveehouder, die jaarlijks 500.000 kg melk levert moet een bedrag van €4,40 per 100 kg investeren.

⁴ Rente 10 jarige staatsobligaties.

⁵ Over 2009 heeft de coöperatie van Glanbia een dividend uitgekeerd van in totaal €7 mln. Dit bedrag komt overeen met 0,4-0,5 cent per kg melk.

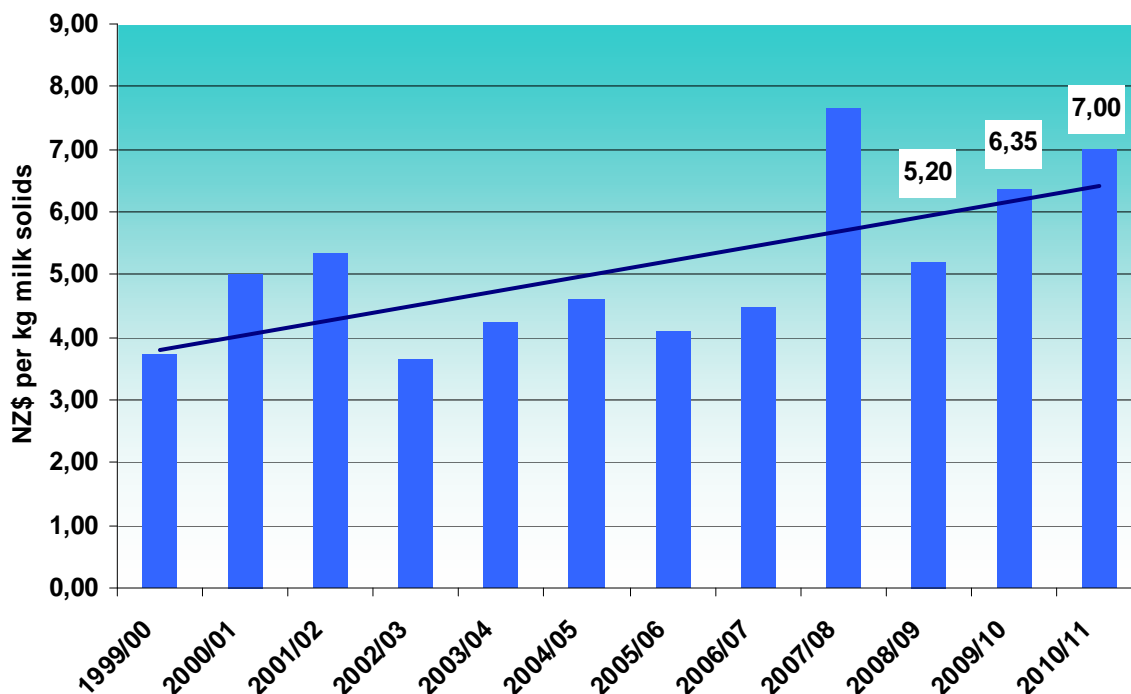
melkpreisvergelijking worden berekend per kalenderjaar is de daling in 2009 beperkt gebleven. De zeer forse melkpreis daling in 2008/2009 ten opzichte van 2007/2008 is voor het kalenderjaar 2009 beperkt door de hogere prijzen in het 2009/2010.

Over het melkpreisjaar 2008/09 is de melkpreis van Fonterra 5,20 NZ\$ per kg milk solids. Deze uitbetaling per kg milk solids bestaat uit een melkpreis van 4,72 plus een winstuitkering van 0,49 en minus een inhouding van 0,01. De melkpreis van 2007/08 was NZ\$ 7,66 per kg milk solids⁶. Bij de omrekening van de melkpreizen naar de kalenderjaren is voor het melkpreisjaar 2009/2010 uitgegaan van een voorlopige melkpreis van NZ\$ 6,35 per kg MS. Deze voorlopige melkpreis is gebaseerd op de meest recente verwachting van Fonterra⁷. In september 2010 maakt Fonterra de definitieve melkpreis bekend.

Voor het melkpreisjaar van 1 juni 2010 tot en met 31 mei 2011 heeft Fonterra een prognose gedaan van een melkpreis inclusief winstuitkering van tussen de NZ\$ 6,90 en NZ\$ 7,10 per kg milk solids.

Uit grafiek 3 blijkt, dat in de loop der jaren de melkpreis van Fonterra steeds meer schommelt, maar óók een stijgende lijn vertoont.

Grafiek 3. Melkpreizen Fonterra 1998/99 tot en met 2010/11 (NZ\$ per kg vet en eiwit)

- 1) Verwachte melkpreis
- 2) Prognose

Als indicatie voor de melkpreizen in de **Verenigde Staten** wordt de zogenaamde klasse III melkpreis omgerekend naar standaardmelk. De klasse III prijs geldt voor melk met 3,5% vet, die wordt verwerkt tot kaas. De melkpreizen worden berekend op basis van de maandelijkse aankondiging van de preizen van melk en componenten door het Amerikaanse Ministerie van Landbouw (USDA).

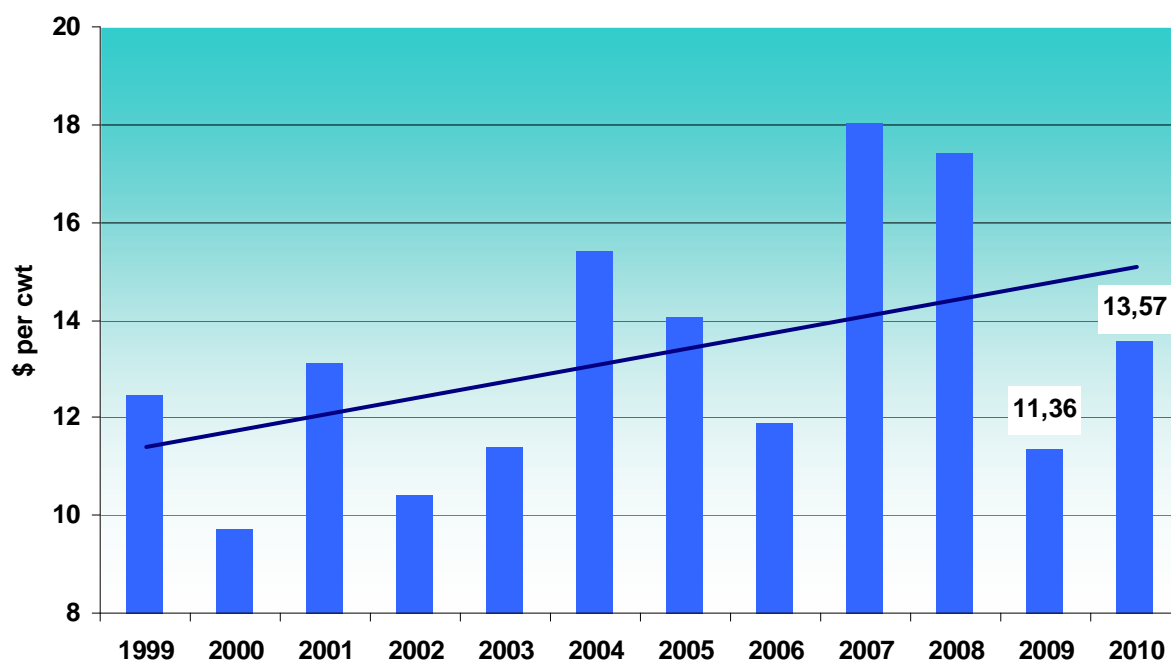
2009 was voor de Amerikaanse melkveehouders een zeer slecht jaar zoals blijkt uit grafiek 4. In de eerste 5 maanden van 2010 is de klasse III melkpreis gestegen naar gemiddeld \$ 13,57 per hundredweight (45,36 kg).

⁶ In de vorige publicatie was de Fonterra melkpreis berekend op basis van een melkpreis in 2007/08 van NZ\$ 7,90 per kg MS (melkpreis 7,59 + winstuitkering 0,31). Hierbij was echter ten onrechte de inhouding van NZ\$ 0,24 niet in mindering gebracht.

⁷ Fonterra verwacht over 2009/2010 een melkpreis van NZ\$ 6,10 plus een winstuitkering van 40-50 cent en een inhouding van 10-30 cent. Op basis hiervan is uitgegaan van een verwachting van $6,10 + 0,45 - 0,25 =$ NZ\$ 6,35.

Net als bij Fonterra valt op, dat ook de Amerikaanse melkprijzen steeds meer schommelen én een positieve trend laten zien.

Grafiek 4. Klasse III melkprijs Verenigde Staten (\$ per hundredweight)

(NB 2010 is gemiddelde van januari t/m mei)

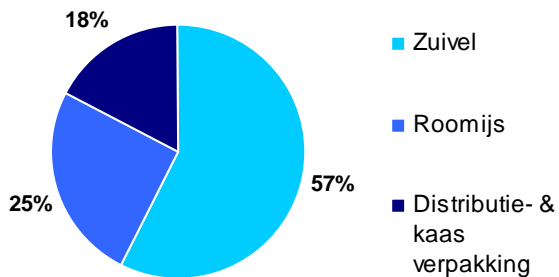
Bijlage I Kerngegevens ondernemingen

Bron: jaarverslagen van de zuivelondernemingen

Milcobel

Milcobel haalde in 2009 7,4% meer melk op bij een gemiddeld aantal van 3.380 leden. Met de toegenomen melkaanvoer en het nauwelijks dalende ledenaantal was de leveringsomvang gemiddeld 315.700 liter. De totale melkaanvoer was in 2009 1,067 miljard liter.

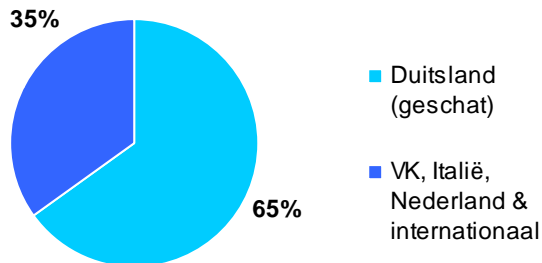
Omzetaandeel Milcobel 2009 (in%)

Alois Müller

Alois Müller is één van de grootste producenten van zuivel in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. De omzet van de onderneming bedroeg in 2008 2,3 miljard euro.

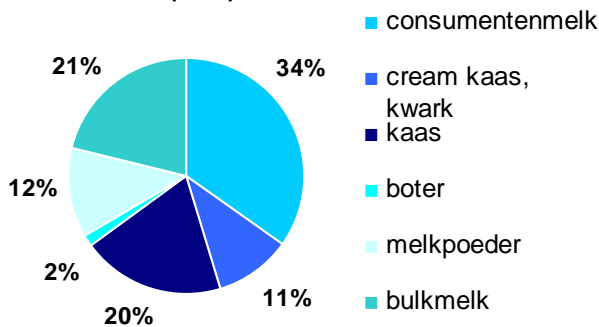
Marktaandeel per land Alois Müller 2007 (in %)

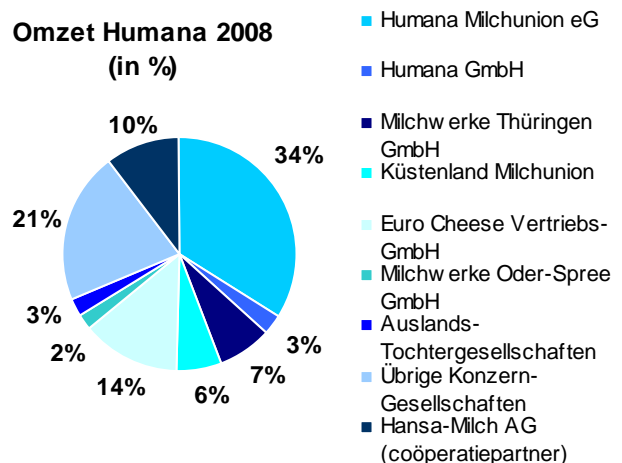
Humana Milchunion

Humana Milchunion is de op één na grootste melkverwerker in Duitsland.

Productieaandeel Humana 2008 (in %)

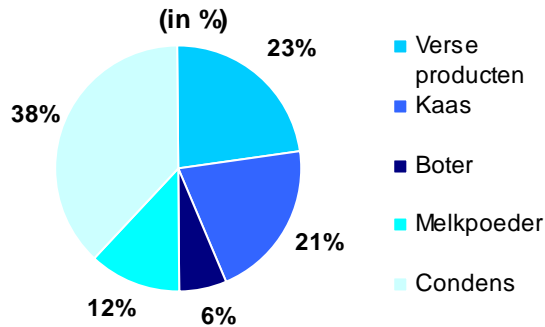
Omzet Humana 2008 (in %)

Nordmilch

De noord Duitse onderneming Nordmilch speelt flexibel in op de markt door een veelzijdig producten-pakket af te zetten in melkpoeder, houdbare en verse melk. In 2009 bestond dit pakket voor 38% uit condens en 23% uit verse producten, die daarmee samen het grootste aandeel behelzen.

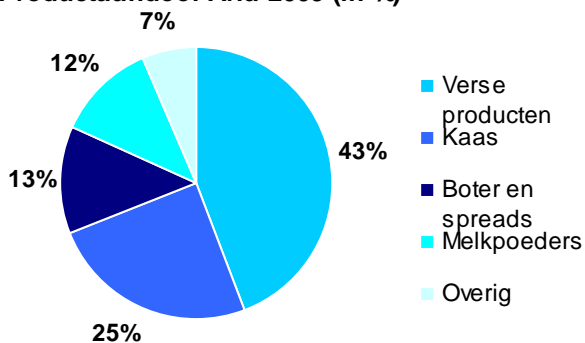
Productaandeel Nordmilch 2009

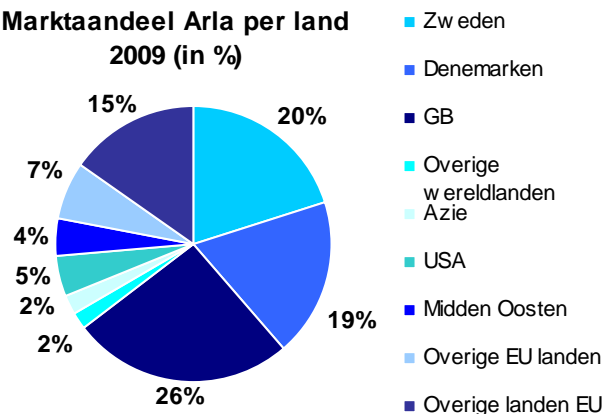
Arla Foods

Arla Foods is een coöperatieve zuivelonderneming van bijna 8.000 Deense en Zweedse leden.

Productaandeel Arla 2009 (in %)

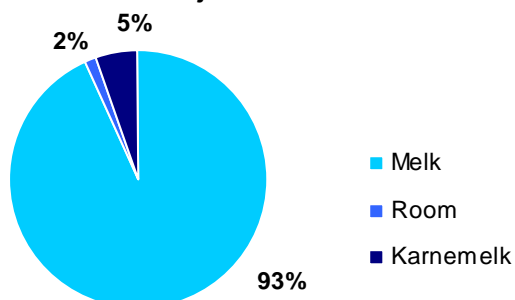
Marktaandeel Arla per land 2009 (in %)

Hämeenlinnan Osuusmeijeri

Hämeenlinnan Osuusmeijeri is met name gericht op verse melkproductie, maar ook room en karnemelk komen in het productenpakket voor. Al deze producten worden vermarkt door Arla Ingman Foods, de tweede zuivelonderneming in Finland (na Valio), dat sinds de zomer van 2008 volledig eigendom van Arla Foods is.

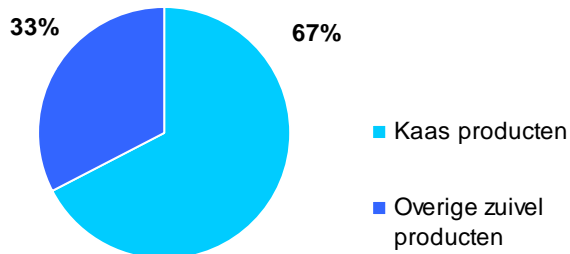
Productaandeel Hämeenlinnan Osuusmeijeri 2008

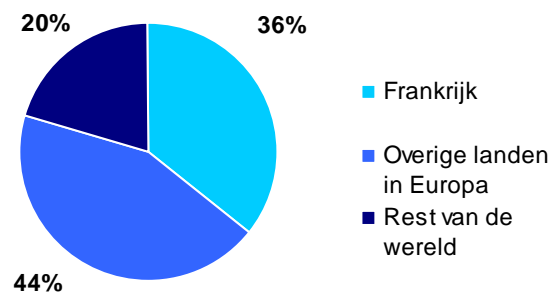
Bongrain

In Frankrijk is Bongrain één van de grootste zuivelondernemingen. Het bedrijf is wereldleider op het gebied van kaaspecialiteiten. Bongrain bevindt zich in 26 landen.

Productaandeel Bongrain 2009 (in %)

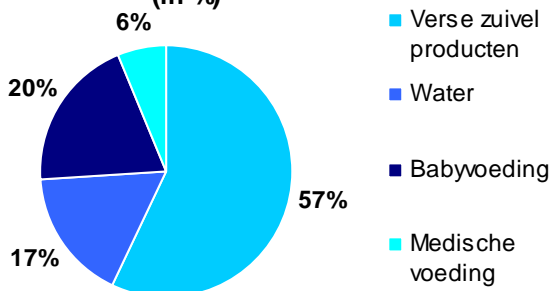
Netto omzet per land 2009 (in %)

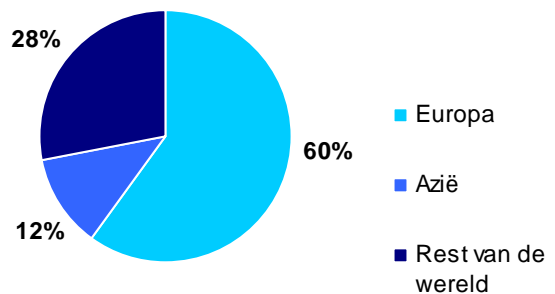
Danone

Danone verwerkt over de gehele wereld ongeveer 4,5 miljard liter melk, aangeleverd door 24.000 melkveehouders uit meer dan 20 landen. Danone ziet zichzelf als wereldleider van verse zuivelproducten met een marktaandeel van 20% wereldwijd en aanwezigheid in 40 landen.

Productaandeel Danone 2009 (in %)

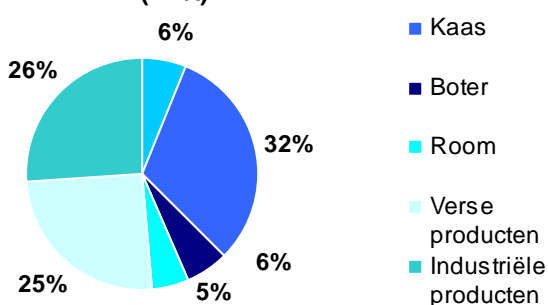
Marktaandeel Danone 2009 (in %)

Lactalis

Ruim de helft (56%) van de door Lactalis verwerkte melk wordt aangeleverd in Frankrijk, waar hoofdzakelijk kaas, boter en room van wordt gemaakt. De onderneming heeft wereldwijd 125 fabriekslocaties waar ruim 9 miljard liter melk verwerkt wordt.

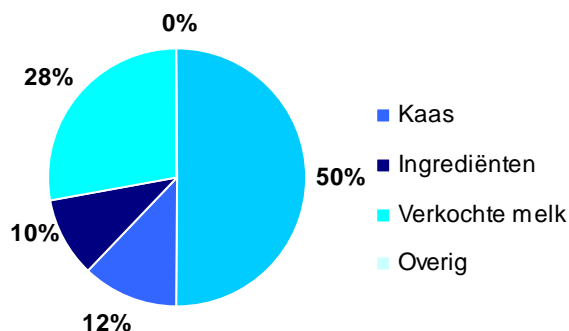
Productaandeel Lactalis 2007 (in %)

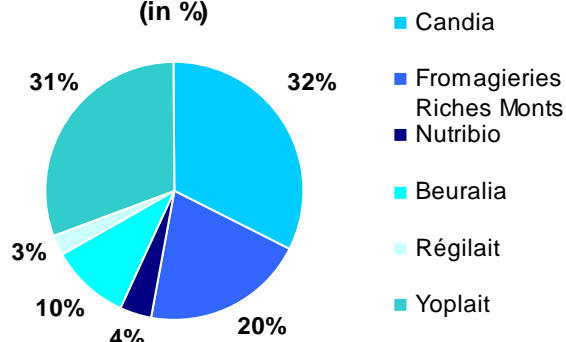
Sodiaal

De Franse zuivelonderneming Sodiaal heeft haar afzetgebied grotendeels in de West-Europese regio met Frankrijk als thuismarkt. In 2009 hebben 8.572 leveranciers gemiddeld 257.705 liter melk aangeleverd. De totale melkaanvoer bedroeg in 2009 2,213 miljard liter melk.

Productieaandeel Sodiaal 2009 (in %)

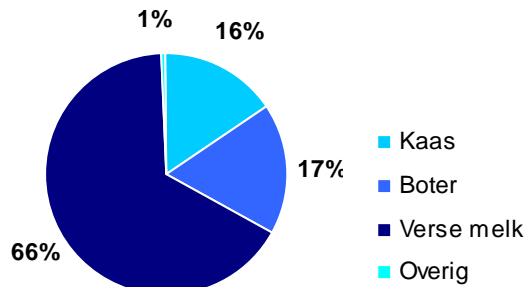
Omzet per product Sodiaal 2009 (in %)

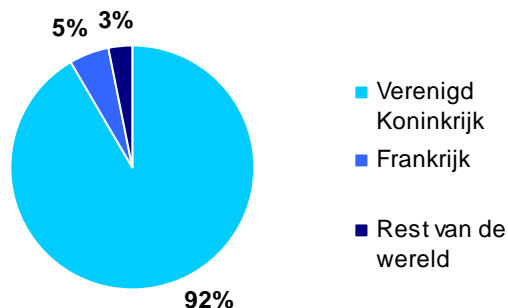
Dairy Crest

Dairy Crest levert haar producten aan diverse Engelse supermarktketens. Topmerk, Cathedral City, is leider op de Britse kaasmarkt. Deze kaas wordt gefabriceerd in de fabriek in Davidstow, Cornwall. Het boekjaar van Dairy Crest loopt van 1 april 2009 t/m 31 maart 2010.

Omzet per product Dairy Crest 2009 (in %)

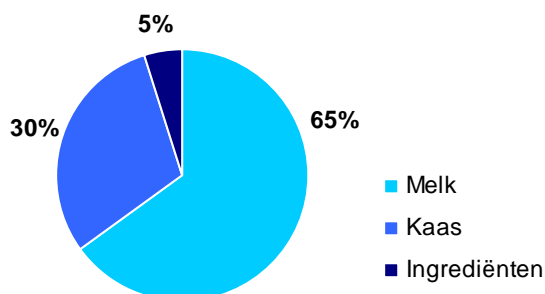
Omzet per land Dairy Crest 2009 (in %)

First Milk

First Milk is de grootste zuivelcoöperatie in het Verenigd Koninkrijk. Het boekjaar van First Milk loopt van 1 april t/m 31 maart 2010.

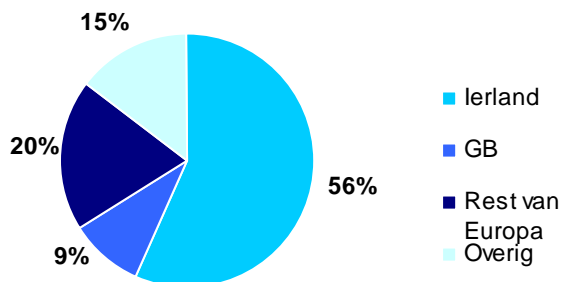
Productaandeel First Milk 2009 (in %)

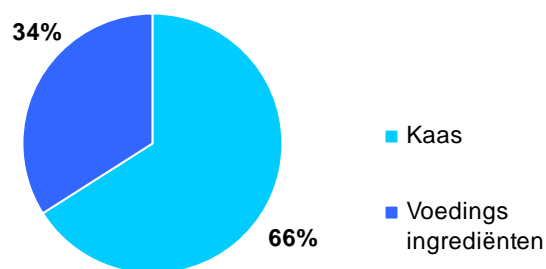
Glanbia

De Glanbia Groep is gevestigd in Ierland, Verenigde Staten, Mexico en Nigeria. In 2009 is wereldwijd 5,3 miljard liter melk verwerkt.

Omzet per land Glanbia Groep 2009
(in %)

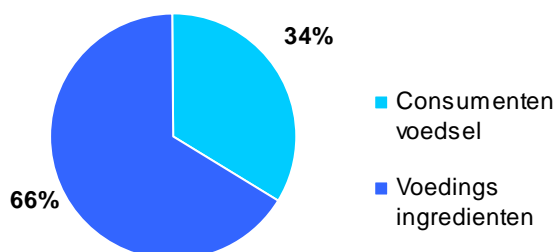
Productaandeel Glanbia Groep 2008
(in %)

Kerry

De Ierse Kerry Group is een internationaal bedrijf. Kerry Foods levert aan de grootste supermarktketens in Ierland en het Verenigd Koninkrijk. De omzet van de ondernemingsgroep is licht gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar naar 4,5 miljard euro in 2009 (2008: € 4,8 miljard).

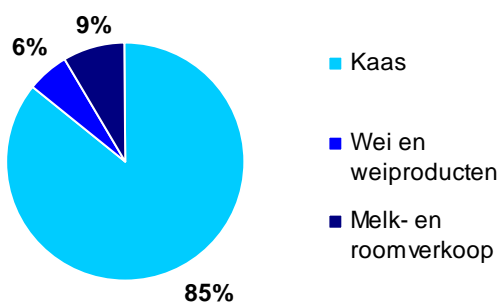
Productieaandeel Kerry 2009 (in %)

DOC Kaas

De Nederlandse zuivelonderneming DOC Kaas verwerkt 85% van haar melk tot kaas, 6% gaat naar weiprodukten en de overige 9% melk- en roomverkoop. Vrijwel de gehele productie wordt in Nederland (99,6%) afgezet.

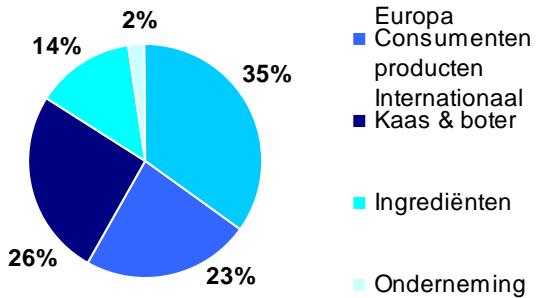
Productaandeel DOC Kaas
2009 (in %)

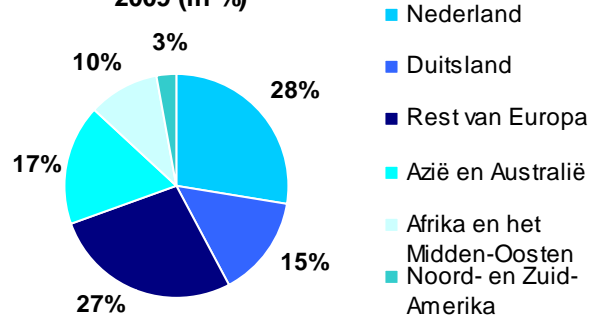
FrieslandCampina

FrieslandCampina behaalde 28% van de totale omzet in Nederland in 2009. De melk werd aangeleverd door ruim 21.062 leden uit Nederland, Duitsland en België. De totale melkaanvoer bedroeg 8,685 miljard liter.

Omzet per divisie FC 2009 (in %)

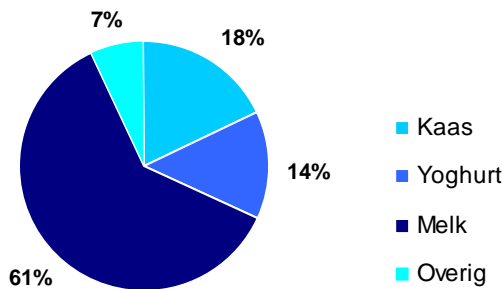
Marktaandeel per land FC 2009 (in %)

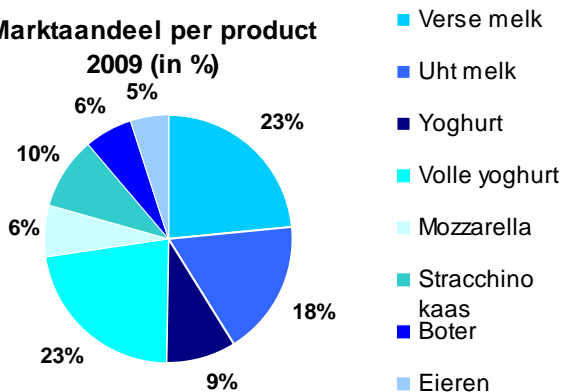
Granarolo

De niet-beursgenoteerde Granarolo Groep is de grootste verse melk producent van Italië. In 2009 is 700 miljoen liter melk verwerkt en daalde de omzet met 7% ten opzichte van het voorgaande jaar naar 900 miljoen euro.

Omzet Granarolo per product 2009 (in %)

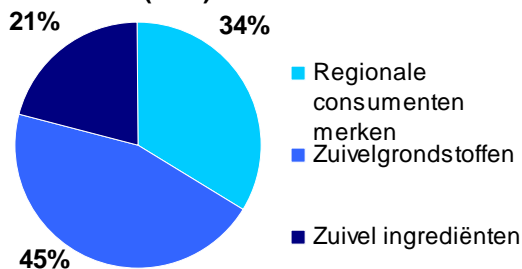
Marktaandeel per product 2009 (in %)

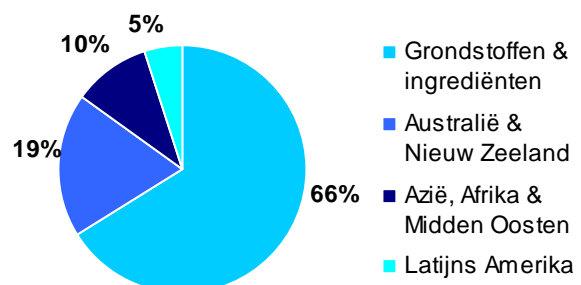
Fonterra

De totale melkproductie van de Nieuw-Zeelandse zuivelonderneming Fonterra bedroeg in het seizoen 2008/09 1,281 miljard kg MilkSolid. De melk wordt aangevoerd door 11.000 melkveehouders vanuit heel Nieuw-Zeeland en wordt geconsumeerd in meer dan 140 landen.

Externe verkoop omzet Fonterra 2009 (in %)

Omzet per divisie Fonterra 2009 (in %)

Bijlage II Melkprijzen 1999 t/m 2009

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Gemiddeld	
Hämeenlinnan O.	33,94	34,27	35,62	36,20	36,03	36,07	34,95	36,03	37,61	44,43	39,52	36,79	(1999 t/m 2007)
Campina	30,90	30,94	33,39	33,00	30,76	29,96	29,52	28,56	33,16			31,55	
Arla Foods DK	31,80	32,27	33,05	33,08	32,09	30,13	29,39	28,80	31,70	36,42	27,51	31,48	
Danone (Pas de Calais)	31,05	31,82	33,00	32,00	31,57	30,66	30,06	29,02	30,79	35,91	29,65	31,41	(2007 t/m 2009)
Alois Müller									34,92	34,34	24,56	31,27	
Lactalis (Pays de la Loire)	31,02	31,75	33,08	31,87	31,61	30,70	29,77	28,70	30,48	35,27	29,34	31,24	
Bongrain (Basse Normandie)	30,95	31,71	32,90	31,79	31,38	30,46	29,72	28,81	30,68	35,47	29,58	31,22	(2007 t/m 2009)
FrieslandCampina 1)	30,64	31,94	34,03	32,10	30,80	30,03	29,25	28,73	33,61	35,36	26,22	31,15	
Sodiaal Union	30,55	32,07	33,19	31,71	31,12	29,97	29,11	28,13	30,49	35,58	29,66	31,05	
Milcobel	28,82	32,05	32,91	30,29	30,30	30,73	29,18	28,33	35,37	32,65	25,25	30,53	(2007 t/m 2009)
Humana MilcHunion eG	29,49	30,76	33,42	31,35	29,87	29,08	27,99	27,76	33,54	35,20	25,06	30,32	
DOC Kaas									35,68	30,97	23,47	30,04	
Glanbia	30,32	30,89	31,77	29,40	28,89	28,88	27,39	26,54	32,95	33,54	22,67	29,39	(2007 t/m 2009)
Nordmilch	29,00	30,19	33,09	28,99	27,67	27,98	27,61	27,15	32,15	31,42	23,43	28,97	
Kerry Agribusiness	28,74	29,44	30,49	28,58	28,11	27,75	27,15	26,14	32,70	33,03	22,71	28,62	
Dairy Crest (Davidstow)/Arla UK	28,13	27,13	30,66	28,22	26,48	27,53	27,32	27,97	29,70	32,73	27,88	28,52	(2007 t/m 2009)
First Milk	25,93	25,95	29,39	25,80	24,77	25,52	25,39	24,40	27,34	31,03	24,24	26,34	
Gemiddeld 2)	30,09	30,88	32,67	30,96	30,10	29,70	28,92	28,34	32,52	34,58	26,92	30,88	
Granarolo (Noord)										41,05	34,75	37,90	(2008 t/m 2009)
Fonterra	13,74	16,75	18,45	15,96	15,74	18,19	18,49	17,28	25,67	22,75	20,75	18,52	(2008 t/m 2009)
USA class III	29,00	26,61	36,89	27,72	25,04	31,33	28,16	23,47	32,12	29,37	20,24	28,18	

1) Tot en met 2008 FrieslandFoods

2) Vanaf 2007 inclusief Alois Müller en DOC Kaas, vanaf 2008 exclusief Campina.

Bijlage III Gemiddelde koersen 2009 en 2008

(vreemde valuta in euro)

	2009	2008	2009/2008
Britse pond	1,1242	1,2599	-10,8%
Deense Kroon	0,1343	0,1341	0,1%
US dollar	0,7200	0,6837	5,3%
Nieuw-Zeelandse dollar	0,4542	0,4845	-6,3%